

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תשפ"א, 2021, שאלון: 1261

מוגש ע"י דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך של ביה"ס "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – בראשית (40 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3 (לכל שאלה - 20 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו יש לענות על סעיף א - חובה (8 נקודות), ואחד מן סעיפים ב-ג (לכל סעיף - 12 נקודות).

שאלה 1

סעיף א'

(1) הניסיון שבו ניסה אלוהים את אברהם: ה' ביקש מאברהם להעלות לו לעולה את בנו היחיד, את יצחק. בקשה זו נועדה לבחון את אמונתו של אברהם בה' ועד כמה ירחיק לכת בשם אמונה זו. (2) על פי הפסוקים, אברהם עמד בניסיון. מלאך ה' שנשלח לעצור אותו ולמנוע ממנו את הרג בנו, מעיד על כך: "אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני". א: ה' ציווה על אברהם לעקוד את בנו, ואברהם היה מוכן למלא את צו ה': "וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחט את בנו".

סעיף ב'

באיזה משני הפרקים באה לידי ביטוי אמונה חזקה יותר של אברהם בה' - תתקבל כל אחת מהתשובות, מנומקת ומבוססת על שני הכתובים. לדוגמא:

לדעתי, בפרק כ"ב, באה לידי ביטוי אמונה חזקה יותר של אברהם בה'. בפרק כ"ב, הוא מצווה על אברהם להעלות לעולה את בנו היחיד והאהוב, ואברהם מבצע את צו ה' ללא כל היסוס. אברהם, בשם אמונתו העזה בה', נכון למלא כל צו של ה'. לראיה: "ויאמר קח נא את בנך.. והעלהו שם לעלה... וישכם אברהם בבקר... וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים". לעומת פרק י"ח, בו ה' מודיע לאברהם על כוונתו להשמיד את סדום ועמורה בגלל החטאים הרבים הנעשים בהם, אך אברהם מתווכח עם ה' בניסיון לגרום לו לחזור מהחלטתו, מה שעשוי להעיד על כך שאמונתו בה' אינה חזקה, והוא אינו מסכים עם ה' ודרכיו: "ויגש אברהם ויאמר האף תספה צדיק עם רשע".

א: לדעתי, בפרק י"ח באה לידי ביטוי אמונה חזקה יותר של אברהם בה'. לאחר שה' הודיע לאברהם על כוונותיו להשמיד את סדום ועמורה, אברהם מנסה להציל את אנשי סדום ועמורה. דברי המיקוח של אברהם, בנוגע להצלת אנשי סדום ועמורה, מעידה על אמונתו החזקה של אברהם בה', כאלוהי צדק. אברהם אינו חושש להביע את דעתו לפני ה', כי הוא מלא אמונה בו. לראיה: "אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר האף תספה ולא תשא למקום למען חמישים הצדיקים אשר בקרבה". לעומת פרק כ"ב, בו נצטווה אברהם להעלות לעולה את בנו היחיד, והוא עושה זאת, מבלי להביע התנגדות והסתייגות מהמעשה הנורא, מה שיכול להעיד על חוסר אמונתו בה', כאל רחום והוגן, ואברהם חושש ממנו ומוכן למלא את מצוותיו ללא וויכוח. לראיה: "ויאמר קח נא את בנך.. והעלהו שם לעלה... וישכם אברהם בבקר... וילך אל המקום אשר אמר לו האלהים".

סעיף ג'

(1) מן הפסוקים אפשר ללמוד שלאחר העקדה נותק הקשר בין אברהם ליצחק: בפסוקים ו, ח, נאמר שאברהם ויצחק הלכו יחדיו אל מקום העקדה: "וילכו שניהם יחדיו". אך בפסוק יט, לאחר ניסיון העקידה על הר המוריה נאמר: "וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע", כלומר, אברהם חזר לבדו, ללא יצחק, מה שמעיד על נתק הקשר ביניהם.

(2) בבראשית כ"ד, עבד אברהם מביא את רבקה אל יצחק הנמצא לבדו באזור באר לחי ראי, הוא אינו עם אברהם. דבר זה מחזק את הטענה שנותק הקשר בין אברהם ליצחק.

שאלה 2

סעיף א'

(1) הבטחות שה' מבטיח ליעקב (על התלמיד לציין שתי הבטחות ולבסס):

- הבטחת הארץ: "הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתננה ולזרעך" – ה' מבטיח ליעקב ולצאצאיו לרשת את הארץ.
- ריבוי הזרע: "והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקמה וצפונה ונגבה" – ה' מבטיח לו צאצאים רבים.
- ברכה לעמים האחרים בזכותו: "ונברכו בך כל משפחות האדמה" – בזכות יעקב, תבוא ברכה על העצים האחרים?
- (2) הבטחה אישית הניתנת ליעקב: ה' מבטיח ליעקב שהוא ישמור עליו בכל מקום בו יהיה ושישיב אותו לארץ.

סעיף ב'

- (1) האמצעי ליצירת החיבור: בפרק כ"ח, האמצעי הוא סולם המוצב על הארץ וראשו מגיע לשמיים, ומלאכי ה' עולים ויורדים בו. בפרק י"א, האמצעי הוא מגדל גבוה שראשו מגיע לשמיים.
- יוזם החיבור: בפרק כ"ח, ה' הוא היוזם, מדובר בחלום התגלות של ה' ליעקב. בפרק י"א, בני האדם הם היוזמים את בניית המגדל, כדי להגיע לשמיים.
- (2) בעקבות הקשר בין השמיים לארץ יעקב מרגיש שנוצר קשר בינו ובין ה' (על התלמיד להביא שתי ראיות לביסוס הטענה ולהסביר):

- "ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי" – בעקבות ההתגלות, יעקב חש בנוכחות האלוהים במקום.

- "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים" – יעקב מביע התפעלות ויראת ה'. הוא רואה במקום הזה, כמקום חיבור לשמיים.

- "ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אתה מצבה ויצק שמן על ראשה" – יעקב מקדש את המקום בו זכה להתגלות, הוא שם את האבן כמצבה ויוצק עליה שמן כדי לקדשה, שתשמש עדות לקדושת המקום, לדורות הבאים.

"ויקרא את שם המקום ההוא בית אל..." – יעקב משנה את שם המקום וקורא לו "בית אל", כי הוא רואה במקום זה את החיבור בין השמים לארץ, בינו לבין ה'.

סעיף ג'

יעקב מצטייר כספקן המבקש לכפות על ה' לקיים את הבטחותיו: בפסוקים יג-טו, ה' הבטיח ליעקב שהוא ישמור עליו בכל מקום בו יהיה ושהוא ישיב אותו חזרה לארץ. ולמרות דברי ההבטחה של ה', יעקב מטיל ספק ונודר נדר בו הוא מציג תנאים, שאם יקבל את מה שהבטיח לו ה' [שישמור עליו וישיב אותו לארץ], הוא מתחייב בנאמנותו לה'. יעקב משתמש במילת תנאי "אם" יהיה אלהים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך... ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים", כלומר, למרות הבטחות ה', יעקב מטיל ספק בקיומן.

שאלה 3

סעיף א'

(1) ההחלטה של יוסף: האיש אשר נמצא הגביע בידו, כלומר בנימין, רק הוא ייענש ויישאר כעבד ליוסף.

(2) כיצד השפיע הנאום של יהודה על יוסף: הנאום נגע לרגשותיו של יוסף שלא היה יכול עוד להתאפק, הוא פרץ בבכי לפני אחיו וגילה להם את זהותו.

סעיף ב'

יהודה מבין את רגשותיו של אביו וחומל עליו (על התלמיד להביא שלוש דוגמאות ולהסבירן):

- "יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו" – יהודה מדגיש את זקנת אביו ואת העובדה שבנימין הוא בן הזקונים האהוב על אביו, ורק הוא נותר לו מאותה האם.

- "ונאמר אל אדוני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת" – יהודה מדגיש את ההשלכות הטרגיות של פרידת בנימין מאביו, אביו עלול היה למות מהפרידה.

- "ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף נטרף... ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה" – יהודה החוזר על דברי אביו, מבין לרגשותיו. אביו זכה לשני בנים מאשתו האהובה, בן אחד הוא שכל ואם ישכול גם את השני, הוא עלול למות מצער.

- "והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדך את שיבת עבדך אבינו ביגון שאולה" – יהודה חושש שאם ישובו אל אביו ללא בנימין, הוא ימות מצער.

תיתכנה דוגמאות נוספות מפסוקים אלה.

סעיף ג'

(1) על פי פרק מ"ד יהודה נהג באחריות כלפי בנימין, הוא דאג לו ולא היה מוכן להשאירו במצרים. הוא אף היה מוכן להישאר בעצמו במצרים במקום בנימין, ובלבד שישב בנימין אל אביו בשלום: "ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד חאדוני והנער יעל עם אחיו. כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי...".

על פי פרק ל"ז יהודה נהג בחוסר אחריות כלפי יוסף, כי הוא הציע לאחיו האחרים למכור את יוסף לשיירת הסוחרים, במקום לגלות אחריות כלפי אחיו הקטן לשמור עליו מפני אחיו האחרים. "ויאמר יהודה אל אחיו ... לכו ונמכרנו לישמעאלים וידנו אל תהי בו...".

(2) בבראשית ל"ז, פסוקים לב-לה, מתוארת תגובתו של יעקב, לבשורה שיוסף בנו נטרף ומת. יעקב מלא כאב וצער, מתאבל ימים רבים על מות בנו האהוב ואינו מוצא נחמה. נראה שתגובתו של יעקב, חוללה את השינוי ביהודה, הוא אינו רוצה להוסיף עוד צער לאביו הזקן, הוא חושש שאביו ימות משברון לב, אם לא יוחזר אליו בנימין. לראיה: "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם ויאמר כי ארד אל בני אבל שאולה ויבך אותו אביו".

פרק שני – שמות (20 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 4-5 (לכל שאלה – 20 נקודות)
 בשאלה שנבחרה יש לענות על סעיף א' - חובה (8 נקודות), ואחד מן הסעיפים ב-ג (לכל סעיף - 12 נקודות).

שאלה 4

סעיף א'

(1) ה' מגן על בני ישראל. ה' תוקף את צבא מצרים.
 (2) דרך הגנה: עמוד הענן שהוביל את מחנה ישראל, ניצב עתה מאחורי מחנה ישראל ומשמש כחוצץ בינם לבין צבא מצרים, להגן על בני ישראל. אנו: עמוד הענן גרם לחושך, וכך מנע מצבא מצרים להתקרב אל בני ישראל.
 דרך תקיפה: ה' הטיל מהומה במחנה מצרים, שגרמה לגלגלי מרכבותיהם לשקוע בבוץ ולמנוע התקדמותם.

סעיף ב'

(1) משפטים המעידים על עוצמת הפגיעה של ה' במצרים (על התלמיד לצטט שני משפטים ולהסבירם):
 - "וישבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים לכל חיל פרעה הבאים אחריהם בים לא נשאר בהם עד אחד" – מי הים כיסו והטביעו את כל צבא מצרים, לא נותר ניצול מהם.
 - "ויורא ישראל את מצרים מת על שפת הים" – בני ישראל רואים את גופותיהם של המצרים שהוטלו אל החוף, להעיד על עוצמת הפגיעה בהם.

(2) על פי המדרש ה' מתייחס אל המצרים הטובעים כאל ברואיו. מבחינת ה', המצרים הם כיתר בני האדם שנבראו על ידו, ואין לשמוח לאיד על מותם. גם לחייהם, יש ערך.

סעיף ג'

(1) הקושי המוסרי שיכול לעלות מפעולות ה' המתוארות בפסוקים: בפסוק יז נאמר שה' חיזק את לב מצרים וגרם לפרעה לנהוג בעקשנות ולרדוף עם צבאו אחרי בני ישראל, כדי להענישם. כלומר, ה' מנע מפרעה ומהמצרים את חופש הבחירה, הניתן לכל בני האדם. פסוק כח מתאר את העונש הכבד שהטיל ה' על המצרים, הוא השמיד את כל מחנה מצרים. במילים אחרות, כיצד ייתכן שה' מנע מהמצרים את אפשרות הבחירה ואף העניש אותם קשות על כך?

(2) תשובת הרמב"ם לקושי: פרעה והמצרים נהגו ברשעות מוגזמת כלפי בני ישראל, מתוך בחירה והחלטה שלהם. ה' מנע מהמצרים תשובה = לנהוג בסלחנות כלפי בני ישראל ולשחררם, כדי להביא על המצרים את העונש המגיע להם על מעשיהם הרעים.

שאלה 5

סעיף א'

(1) פעולות שעשה משה בעקבות חטא העגל (על התלמיד לציין שתי פעולות ולבססן):

- משה שובר את לוחות הברית – "ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר".
- משה שורף את עגל הזהב, טוחן את שאריותיו לאפר, מפזר את האפר במים, בהם הוא משקה את העם – "ויקה את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל".
- משה מוכיח את אהרון על מעשהו בחטא העגל – "ויאמר משה אל אהרון מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדולה".
- משה מעניש את החוטאים בחטא העגל – "... ויאספו אליו כל בני לוי. ויאמר להם כה אמר ה' אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו ועברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו... ויפל מן העם ביום ההוא כשלשת אלפי איש".

(2) החלטה של ה' בעקבות חטא העגל (על התלמיד להסביר החלטה אחת ולבססה):

- ה' החליט להעניש רק את החוטאים בחטא העגל ולא את העם כולו: "מי אשר חטא לי אמחנו מספרי".
- ה' החליט שלא הוא עצמו ילך לפני המחנה אלא מלאך ה' יוביל אותו, והוא יעניש את העם על חטאו כשה' יחליט: "הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם".

סעיף ב'

(1) לוחות הברית מתוארים כמעשה אלוהים, כלוחות שנעשו על ידי ה' ונושאות את דבריו. לכן עולה קושי ממעשהו של משה: כיצד ייתכן שמשה שבר את לוחות הברית והרי הם מעשה אלוהים, משהו קדוש?

(2) במזרח הקדום, שבירת לוחות האבן, סימלה את שבירת הברית בין העמים. כך מעשהו של משה, שבירת לוחות הברית, שהיו סמל לברית בין ה' לבני ישראל, מסמלת את השבר בברית. העם מרד בה' וחטא לו, ובכך הפר את הברית ואינו ראוי עוד לסמל הברית המקודש שיצר ה'.

סעיף ג'

(1) ראיה המלמדת שאהרון מאשים את העם בחטא: "אתה ידעת את העם כי ברע הוא" – אהרון טוען שהעם רע מיסודו.

ראיה המלמדת שאהרון רומז שמשה אשם בחטא: "... כי זה משה האיש אשר העלנו ממצרים לא ידענו מה היה לו" – אהרון רומז שבגלל היעדרותו הממושכת של משה, והצורך של העם בתחליף למשה, הוא שהביא ליצירת העגל / לחטא.

(2) על פי פסוק כד, נראה שאהרון מנסה להפחית את מידת אחריותו לביצוע החטא. לדבריו, הוא לא תיכנן ליצור עגל, אלא לאחר שהעם נתן לו זהב הוא השליך אותו לאש ויצא העגל. הוא מציג את מעשהו כתמים ושלא בכוונה.

פרק שלישי – נושאי הבחירה (28 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 6-10 (לכל שאלה – 28 נקודות).

בשאלה שנבחרה יש לענות סעיף א' (חובה) (12 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף – 16 נקודות).

שיבת ציון

שאלה 6

סעיף א'

(1) שתי פעולות שעשו שבי ציון:

- שבי ציון בנו את מזבח ה' על יסודות המזבח הישן של בית המקדש.
 - שבי ציון חידשו את עבודת הפולחן לה', והעלו קורבנות על המזבח המחודש.
המטרה של פעולות אלה: חידוש עבודת הקודש, כדי להתפלל לה' שיעזור להם לנוכח ההתנכלויות והפחד "מעמי הארצות".

(2) המאורע ההיסטורי המדיני שאפשר לשבי ציון לבצע פעולות אלה הוא הצהרת כורש. השנה הלועזית בה התרחש: 538 לפנה"ס.

סעיף ב'

שבי ציון ניסו לשחזר את בניית בית המקדש הראשון שבנה שלמה (על התלמיד להביא שתי ראיות):

- בית המקדש הראשון נבנה מעצי ארזי הלבנון, גם שבי ציון מביאים ארזים מהלבנון לבניית המקדש: "... להביא עצי ארזים מן הלבנון".

- שלמה החל בבניית בית המקדש בחודש השני, וכמוהו גם שבי ציון: "... בחדש השני החלו זרבבל בן שלתיאל... לנצח על מלאכת בית ה'".

סעיף ג'

(1) שבי ציון הקפידו לפעול על פי המסורת הנהוגה בישראל (על התלמיד להביא שתי ראיות):
 - הקפידו על הקרבת הקורבנות השונים, שנהוג להקריבם לה'. "ויעלו עליו עלות לה' עלות לבקר ולערב" אז: "ועלת יום ביום במספר כמשפט ודבר יום ביומו". אז: "ואחרי כן עלת תמיד ולחדשים ולכל מועדי ה' המקדשים ולכל מתנדב נדבה לה'".
 - חגגו את חג הסוכות: "ויעשו את חג הסוכות ככתוב".
 (2) דבריה של ד' מרקס מתייחסים לפסוק יא – בפסוק יא, העם מודה לה' על החסד שעשה עימו ועל כך שזכה להגשים את החלום, לבנות את בית המקדש בשנית.
 דבריה של ארצי-סרור מתייחסים לפסוק יב – רבים מאנשי העם שזכו לראות את בית המקדש הראשון, פרצו בבכי לנוכח בית המקדש השני, בכי שעשוי להעיד על געגועיהם ואבל על אובדנו של בית המקדש המפואר, שהבית השני אינו דומה לו.

נביא ונבואה

שאלה 7

סעיף א'

(1) התובעים במשפט הם הכוהנים והנביאים.
 (2) העונש שהם דורשים: עונש מוות. הנימוק: דברי הנבואה הקשים של ירמיהו. כי ירמיהו ניבא את חורבן ירושלים ובית המקדש.

סעיף ב'

(1) נבואת מיכה חמורה יותר מנבואת ירמיהו, כי מיכה מנבא את החורבן הצפוי ליהודה כעובדה מוגמרת ואף מתאר בפירוט רב את ההרס והחורבן הצפויים. לעומת נבואת ירמיהו, המוצגת כאזהרה לעם, שאם העם לא ינהג על פי מצוות ה', ה' יביא לחורבן ירושלים ובית המקדש.
 (2) למרות דברי הפורענות הקשים של מיכה על יהודה, המלך והעם לא הרגו אותו, אלא בחרו להתפלל לה' ולחזור בתשובה ובכך הם ניצלו. סיפור זה יכול לשמש לטובת ירמיהו, שכן דברי נבואתו מנוסחים כאזהרה לעם, ואם העם ינהג נכונה, כפי שנהג במקרה של מיכה, ויקשיב לירמיהו, העם יינצל.

סעיף ג'

(1) התקדים במקרה של אוריהו יכול לשמש לרעת ירמיהו, כי אוריהו שניבא בימי יהויקים, ניבא גם הוא נבואת פורענות על ירושלים בדומה לירמיהו, אך במקרה שלו המלך ביקש להמיתו, אוריהו נמלט למצרים, אך מלך יהודה שלח לקחת אותו משם ורצח אותו. כלומר, כפי שאוריהו נרצח בגלל נבואותיו, כך עלול להיות דינו של ירמיהו.
 (2) גורל ירמיהו יכול היה להיות זהה לגורל של אוריהו, כי גם הוא ניבא בימי של המלך יהויקים, המלך שציווה להרוג את אוריהו בגלל נבואותיו.

חוק וחברה

שאלה 8

סעיף א'

(1) השופט המקומי הוא הפונה אל בית הדין הגבוה יותר, במקרה שהוא אינו יודע כיצד להכריע בעניין משפטי שהובא לפניו.

(2) העונש שיוטל על מי שיפר את פסק הדין של בית הדין הגבוה יותר הוא עונש מוות. הסיבה לכך: "ובערת הרע מישראל" – כדי לסלק את רוע מתוך העם. **אז**: "וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד" – למען יראו וייראו, כדי שהעם יירתע מלבצע מעשים רעים כאלה.

סעיף ב'

(1) לבית הדין העליון יש כוח וסמכות רבים יותר, מבית הדין המקומי. לראיה, אם השופט המקומי אינו יודע כיצד להכריע בעניין משפטי המובא לפניו, עליו לפנות לבית הדין העליון, וחובה עליו לנהוג לפי פסיקת השופט העליון מבלי לסטות ממנה. "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' לעשות ככל אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

(2) לדעתך, ניתנים כוח וסמכות רבים יותר לבית הדין העליון, כדי לחזק מוסד זה ולמנוע מחלוקות נוספות. השופט העליון הוא הפוסק האחרון ולא ניתן לשנות את פסיקתו.

סעיף ג'

(1) מגמת המחוקק היא להטיל מגבלות ואיסורים על המלך, כדי למנוע מהמלך לדאוג לעצמו בלבד, אלא לטובת עמו.

(2) שתי המילים המנחות: "לא" "לו".
 המילה "לא" – מדגישה את המגבלות והאיסורים החלים על המלך.
 המילה "לו" – מדגישה את כוונת המחוקק, שאסור לו למלך לפעול למען עצמו, אלא לטובת עמו.

מזמורי תהילים

שאלה 9

סעיף א'

שלושה מאפיינים של האדם המאושר:

- "אשרי כל ירא ה' ההלך בדרכיו" – האדם המאושר הולך בדרכי ה' ונוהג עפ"י מצוותיו.
- "יגיע כפיו כי תאכל אשריך וטוב לך" – האדם המאושר נהנה מעמלו.
- "אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך בניך כשתלי זיתים סביב לשלחנך" – האדם המאושר יתברך באישה פוריה והרבה בנים.

סעיף ב'

(1) הברכה הניתנת ליחיד כרוכה גם בגורל הלאומי: הברכה שתשרה על היחיד, על ירא ה', תבוא מציון, מכך שיזכה לראות בשלומה וברווחתה של ירושלים בירת ה'.

(2) הנסיבות הלאומיות הכלליות משפיעות על גורלו של היחיד: שלום על עם ישראל, יביא לכך שהיחיד יזכה באריכות ימים ויזכה לראות את נכדיו.

סעיף ג'

(1) הבדל בתיאור יגיע הכפיים של האדם: במזמור מתואר שהאדם רואה טוב בעמלו והוא מאושר מיגיע כפיו: "יגיע כפיו כי תאכל אשריך וטוב לך". לעומת בראשית פרק ג', בו התיאור קשה ומלא סבל, והאדם בקושי מצליח להתקיים מיגיע כפיו: "ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיידך".

הבדל בתיאור האישה: במזמור, האישה מתוארת כאישה פוריה, המתברכת בבנים רבים. לעומת האישה בבראשית פרק ג', היולדת בכאב ובצער בנים: "הרבה ארבה עצבונך והרנך בעצב תלדי בנים...".

(2) לדעתי ההבדל בתיאורים נובע מהתנהגות האדם. בבראשית פרק ג', האדם הפר את צו ה' ולכן הוא נענש ביגיע כפיו וגם האישה נענשת בפרי בטנה. לעומת המזמור בתהילים, המתאר את האדם הצדיק הנוהג על פי דרכי ה', לכן הוא זוכה לגמול וברכות. לראיה: "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה בעבורך..." (בראשית, פרק ג', פסוק יז). לעומת: "אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו" (תהילים, קכ"ח, פסוק א).

ספרות החכמה – הרהורים על החיים

שאלה 10

סעיף א'

(1) ביקורת של ה' על איוב מפסוק ב: "מי זה מחשיך עצה במלין בלי דעת" – תלונותיו של איוב על חוסר צדק אלוהי, נובעות מכך שאיוב אינו יכול להבין ולדעת את דרכיו של ה'. הביקורת היא, שתלונותיו מוטעות ונובעות מחוסר הבנה וידע.

ביקורת של ה' על איוב מפסוקים ד-ו: איוב, ככל בני האדם, אינו מבין בסדרי העולם ובכל הנוגע לבריאת העולם, לכן הוא אינו יכול להבין את מעשי ה' ולטעון לחוסר צדק. "איפה היית ביסדי ארץ הגד אם ידעת בינה". א: "מי שם ממדיה כי תדע". א: "מי נטה עליה קו". וכן תיתכנה דוגמאות נוספות מהפסוקים.

(2) הנאמר בפסוקים א-ו, אינו מספק מענה הולם לטענותיו של איוב. איוב טען שה' נהג כלפיו בחוסר צדק, והוא ביקש מה' להבין מדוע נפלו עליו עונשים קשים ללא הצדקה. ה' בדבריו, אינו מתייחס לטענותיו של איוב, אלא רק מדגיש את קטנותו אל מול ה' ואת חוסר היכולת שלו להבין ולדעת את מעשי ה' באמצעות שאלות רטוריות שונות: "אזר נא כגבר חלצוך ואשאלך והודיעני".

סעיף ב'

ה' רומז לאיוב באמצעות תיאור המוגבלות של הים שיכולת האדם מוגבלת (על התלמיד להביא שתי דוגמאות):

- תיאור הבריאה של הים, מתואר כלידת תינוק היוצא מרחם אימו וה' עוטף אותו כמו תינוק בחיתול. הים נתון להשגחתו ומרותו של בוראו, כמו האדם. "ויסך בדלתים ים בגיחו מרחם יצא בשומי ענן לבשו וערפל חתלתו".

- ה' הטיל חוקים ומגבלות על הים, דבר הרומז על המגבלות שה' הטיל על האדם: "ואשבר עליו חקי ואשים בריח ודלתים".
- ה' הגביל את תנועת הים והציב לו גבול. רמז למוגבלות האדם וחוסר יכולתו להבין דרכי ה'.
- "ואמר עד פה תבוא ולא תסיף ופא ישית בגאון גליך".

סעיף ג'

- (1) באמצעות תיאור תופעות הטבע, ה' מדגים את כוחו לאיוב:**
- על פי פסוק א – "ויען ה' את איוב מן הסערה" – ה' מתגלה באמצעות סערה, תופעת טבע חזקה, להעיד על שליטתו באיתני הטבע.
- על פי פסוקים כב-כה: "הבאת אל אצרות שלג ואצרות ברד תראנה. אשר חשכתי לעת צר ליום קרב ומלחמה" – ה' לבדו יודע את מקומם של הברד והשלג, המתוארים ככלי מלחמה של ה', בהם הוא משתמש לפי החלטתו. **אז:** "אי זה הדרך יחלק אור" – רק ה' יודע את הדרך להופעתו והיעלמותו של האור. **אז:** "יפץ קדים עלי ארץ" – רק ה' יודע ושולט בדרכה של הרוח.
- (2) על פי פסוק כו, ה' אומר לאיוב שמקומו של האדם בעולם הוא שולי וקטן, האדם אינו הדבר המרכזי. לראיה ה' דואג להוריד מים גם במקומות בהם בני אדם אינם נמצאים, לשם מטרה אחרת מלבד האדם.**
- אמירה זו יכולה להיות מענה לאיוב המרוכז בעצמו ומתלונן לפני ה' על חוסר הצדק שהוא נוהג כלפיו, כי יש בה להוכיח לו שהוא אינו יכול להבין את הסיבות למעשי ה'.

פרק רביעי – קטע להבנה ולניתוח (12 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שאלה 11 (חובה)

יש לענות על סעיף א (חובה) (7 נקודות), ועל אחד מהסעיפים ב-ד (לכל סעיף – 5 נקודות).

שאלה 11

סעיף א'

- (1) התוצאה של הקרב הראשון – הפלישתים היכו בבני ישראל והרגו מהם 4000 איש:** "וינגף ישראל לפני פלשתים ויכו במערכה בשדה כארבעת אלפים איש".
- (2) שתיים מן התוצאות של הקרב השני:**
- הפלישתים גברו על בני ישראל והרגו בקרב 30000 איש: "וינגף ישראל וינסו איש לאהליו ותהי המכה גדולה מאוד ויפל מישראל שלושים אלף רגלי".
 - ארון ה' נלקח בשבי על ידי הפלישתים: "וארון אלהים נלקח".
 - שני בניו של עלי מתו: "ושני בני עלי מתו חפני ופנחס".

סעיף ב'

מה שהיה אמור להוביל את בני ישראל לניצחונם, הוא נוכחות ארון הברית בקרב מחנה ישראל: "ויאמרו זקני ישראל... נקחה אלינו משלה את ארון ברית ה' ויבא בקרבנו וישענו מכף אויבנו". אך נראה שהוא הוביל דווקא לתבוסתם, הפלישתים שהבינו שהארון הובא למחנה ישראל, נלחמו ביתר שאת וגברו על בני ישראל ואף לקחו את הארון כשלל: "וישמעו פלשתים את קול התרועה... וידעו כי ארון ה' בא אל המחנה. ויראו הפלשתים כי אמרו כי בא אלהים אל המחנה... התחזקו והיו לאנשים פלשתים... וילחמו פלשתים".

סעיף ג'

(1) שתי מגבלות שהיו לעלי הכהן שייתכן שמנעו ממנו לצאת עם הארון לשדה הקרב:

- עלי בן תשעים ושמונה, הוא זקן מאוד.

- עלי הזקן, איבד את ראייתו.

(2) למרות מגבלותיו, ידע עלי מה התרחש בקרב, כי הוא שמע את קול הזעקות העולה מן העיר: "והאיש בא להגיד בעיר ותזעק כל העיר וישמע עלי את קול הצעקה".

סעיף ד'

בעיני שלוש הדמויות הנזכרות בקטע, לקיחתו של ארון הברית על ידי הפלישתים, זו תוצאת הקרב החמורה ביותר.

המבשר – מוסר את תוצאות הקרב לעלי בהדרגתיות מן הקל לקשה, רק בסוף דבריו הוא מודיע לו על לקיחת הארון: "ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים... וארון האלהים נלקחה".

עלי – השומע על לקיחת הארון על ידי הפלישתים נופל לאחור ומת: "ויהי כהזכירו את ארון האלהים ויפל מעל הכסא אחרנית... ותשבר מפרקתו וימת".

כלתו של עלי – קוראת לבנה שנולד אי כבוד, על אובדן כבודו של עם ישראל כי נלקח ממנו ארון הברית: "ותקרא לנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל אל הלקח ארון האלהים ואל חמיה ואשה".